

Arbeidsmarkttransities van recente niet-westerse immigranten in Nederland

Jennissen, R.P.W. & Oudhof, J. (Reds.). 2007. *Ontwikkelingen in de maatschappelijke participatie van allochtonen: Een theoretische verdieping en een thematische verbreding van de Integratiekaart 2006*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

De mate waarin migranten er in slagen betaalde arbeid te verwerven is een belangrijke, zo niet de belangrijkste, indicator voor de economische integratie van deze bevolkingsgroepen in de Nederlandse samenleving. De op de werkvloer gelegde (sociale) contacten tussen allochtonen en autochtonen zullen ook aan de (sociaal-culturele) integratie van allochtonen bijdragen. Er is dus alle reden om nader te onderzoeken hoe de arbeidsmarktpositie van naar Nederland geëmigreerden zich in de jaren na vestiging ontwikkelt. In een van de hoofdstukken van de Integratiekaart – een samenwerkingsproject van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Nederlandse Ministerie van Justitie en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) – wordt op deze kwestie ingegaan. In dit onderzoek werden alle niet-westerse allochtone nieuwkomers die zich tussen september 1998 en september 2002 in Nederland vestigden tot en met september 2004 gevolgd.¹

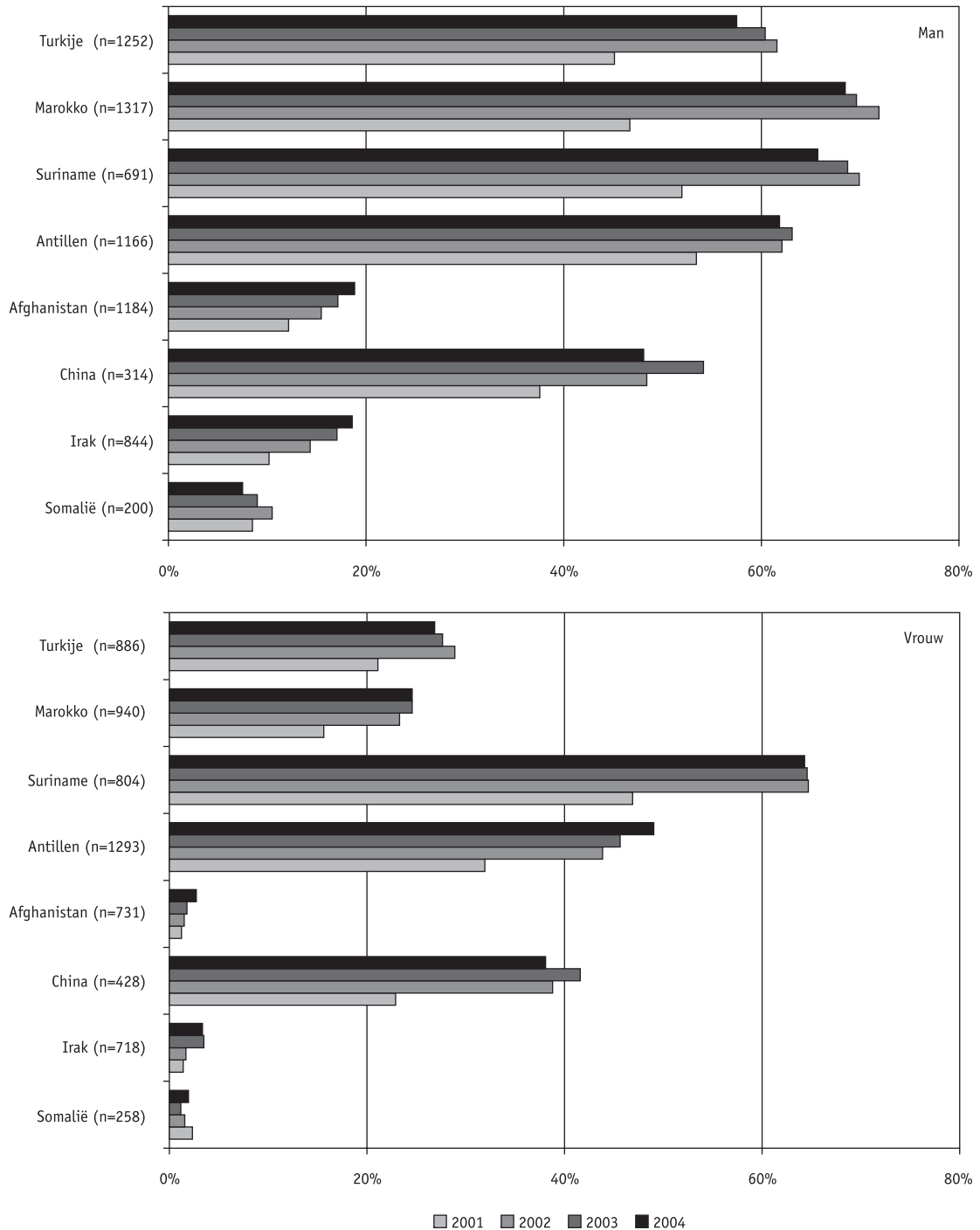
De Integratiekaart schetst een beeld van de positie van allochtonen op verschillende maatschappelijke terreinen, en van de ontwikkelingen daarin in de tijd. Daarvoor wordt onder meer geput uit het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het CBS, waarin gegevens zijn opgenomen over alle inwoners van Nederland en waarmee gedetailleerde uitsplitsingen van diverse gegevens naar verschillende herkomstgroepen mogelijk zijn. Het SSB is daarmee een belangrijk instrument voor de monitorfunctie

van de Integratiekaart en draagt, naast informatie uit andere bronnen, bij aan een beter inzicht in de wijze waarop en de snelheid waarmee de verschillende groepen allochtonen er in slagen zich een plaats te verwerven in de Nederlandse samenleving. In hoofdstuk 4 van de Integratiekaart wordt nagegaan in hoeverre en in welk tempo niet-westerse immigranten er in slagen om betaalde arbeid te verwerven. Door gebruik te maken van het SSB konden alle niet-westerse allochtone nieuwkomers die zich tussen september 1998 en september 2002 in Nederland vestigden tot en met september 2004 gevolgd worden.

Er is gekozen voor de leeftijdscategorie van 25 tot en met 60 jaar om zo veel mogelijk arbeidsmarkttransities, die voor een groot deel door het ouder worden van het cohort (instroom van schoolverlaters en uitstroom van gepensioneerden) en niet door integratie op de arbeidsmarkt veroorzaakt worden, buiten de analyses te houden. Per jaar is gekeken naar de arbeidsmarktpositie van de immigranten op de laatste vrijdag van september. De auteurs onderscheiden twee arbeidsmarktposities. De eerste categorie omvat personen die werkzaam zijn (ongeacht het aantal uren per week) als werknemer of als zelfstandig ondernemer. De tweede categorie bestaat

Figuur 1.

De werkzaamheidsgraad van nieuwkomers die in 2001 naar Nederland migreerden en minimaal tot september 2004 in Nederland woonachtig waren naar herkomstsgroepering

Bron: CBS/SSB

uit personen die niet werkzaam zijn. Personen die in de tussentijd zijn geëmigreerd of zijn overleden worden niet meegenomen in de beschrijvende analyses die in het eerste deel van deze bijdrage aan bod komen. Na deze beschrijvende analyses worden met behulp van multivariate analyses de determinanten van de kans op het hebben van een bepaalde arbeidsmarktpositie voor de niet-westerse immigratiecohorten 1999-2002² in kaart gebracht. In tegenstelling tot in de beschrijvende analyses worden immigranten die weer emigreerden (of op een andere manier wegvielen uit het panel, bijvoorbeeld door sterfte of verdwijning in de illegaliteit) in de multivariate analyses voor de jaren dat ze in Nederland verbleven wel in beschouwing genomen.

Immigratiecohort 2001 in de tijd gevolgd

Het niet-westers allochtone immigratiecohort 2001 bestond uit 23 159 migranten, die minimaal tot september 2004 in Nederland verbleven. In de beschrijvende analyse van dit cohort wordt onderscheid gemaakt naar een achttal herkomstgroepen (figuur 1) en naar een zestal migratiemotieven (figuur 2). Bovendien wordt in de figuren een splitsing naar geslacht gemaakt.

Figuur 1 laat zien dat van de mannelijke migranten van 25 tot en met 60 jaar die Nederland in 2001 binnenkwamen en minimaal tot september 2004 bleven Marokkanen een jaar later het grootste aandeel werkenden binnen hun gelederen hadden (72%). Zij werden op de voet gevolgd door Surinamers (70%), Antillianen³ (62%) en Turken (62%). Chinezen (48% werkenden) blijven hier enigszins achter. De drie in de figuur afgebeelde herkomstgroepen waartoe veel vluchtelingen behoren (Afghanen, Irakezen en Somaliërs), hebben werkzaamheidsgraden die veel lager zijn. Dit heeft onder andere te maken met de rechtspositie en immigratiegeschiedenis van asielmigranten. Asielzoekers kunnen zich al een half jaar⁴ na de start van hun asielprocedure inschrijven in de Gemeentelijke Basisadministratie. In de praktijk blijkt echter dat lang niet alle asielzoekers dat ook daadwerkelijk doen. Alleen als ze zich hebben ingeschreven kunnen we ze volgen op de arbeidsmarkt. De beperkte mogelijkheden om zich te oriënteren op de Nederlandse samenleving en de

vaak lange periode van onzekerheid omtrent het al dan niet krijgen van een verblijfsvergunning, kunnen tijdens de asielprocedure bijdragen aan een zekere inactiviteit.

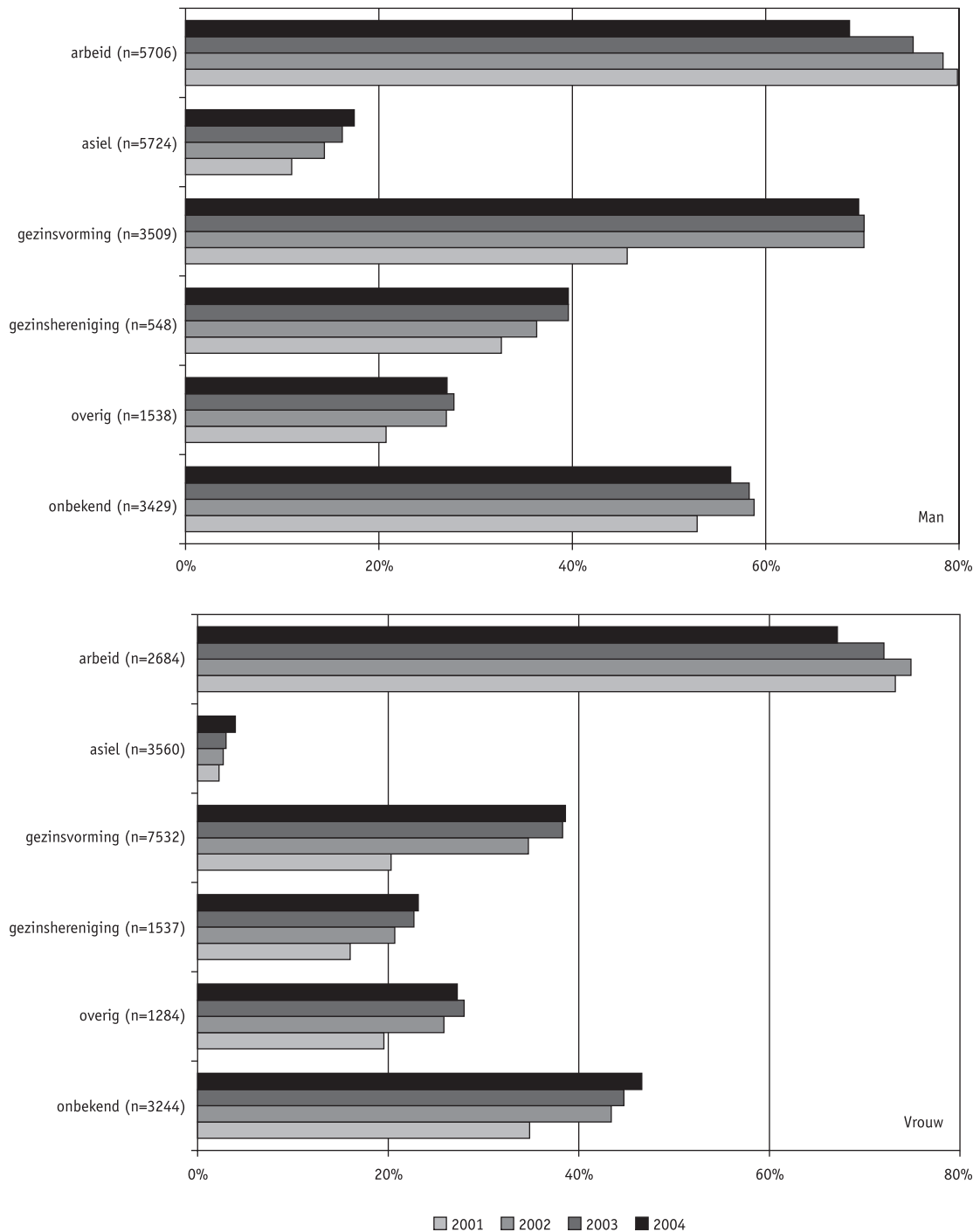
Onder Surinaamse en in mindere mate Antilliaanse en Chinese immigranten zijn de verschillen in werkzaamheidsgraad tussen mannen en vrouwen niet bijzonder groot. De sekseverschillen onder de Turkse, Marokkaanse, Afghaanse, Irakese en Somalische immigranten zijn daarentegen aanzienlijk. Dit geldt vooral voor de drie laatst genoemde groepen. Zo is bijvoorbeeld het aandeel werkenden onder Afghaanse mannen in de eerste drie jaar ongeveer tien keer zo groot als onder hun vrouwelijke herkomstgenoten. De weinig geëmancipeerde rol van de vrouw binnen deze bevolkingsgroepen draagt hier waarschijnlijk aan bij.

Als we de ontwikkeling van het aantal werkenden in de tijd bekijken, dan zien we dat voor alle groepen na het eerste jaar nadat ze in Nederland zijn gearriveerd een stijging optreedt van het aantal werkenden. Deze stijging varieert van 25 procentpunten voor Marokkanen tot slechts 2 procentpunten voor Somaliërs. Echter na het tweede jaar zien we bij de in Nederland aanwezige grote vier 'klassieke' niet-westerse herkomstgroeperingen (Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen) met uitzondering van de Antillianen weer een lichte daling. Dit kan deels te maken hebben met de toestand van de economie. Na een periode van economische groei stagneerde de Nederlandse economie na 2001. Om dit na te gaan, is ter vergelijking ook de arbeidsmarktpositie van het niet-westerse immigratiecohort 1999, bestaande uit 20 806 personen onder de loep genomen. Voor dit immigratiecohort nam ook in het derde jaar voor deze herkomstgroeperingen het aantal werkenden toe. Dit zou erop kunnen wijzen dat immigratiecohort 2001 meer door de economische terugval belemmerd is in zijn sociaaleconomische integratie dan cohort 1999. Het effect van de economische terugval wordt in deze vergelijking mogelijk onderschat door selectieve emigratie van personen die er niet in slaagden een betaalde arbeidsbetrekking te verwerven.

Wanneer we de herkomstgroepen waartoe veel vluchtelingen behoren uit cohort 1999 vergelijken met hun voormalige landgenoten die twee jaar later in Nederland arriveerden, dan blijkt dat het aandeel

Figuur 2.

De werkzaamheidsgraad van nieuwkomers die in 2001 naar Nederland migreerden en minimaal tot september 2004 in Nederland woonachtig waren naar migratiemotief

Bron: CBS/SSB

werkenden in cohort 1999 aanzienlijk groter is. Het lijkt er dan ook op dat vooral niet-westerse immigranten uit landen, die slechts vrij recent een migratiegeschiedenis met Nederland delen en daardoor vaak niet de beschikking hebben over een (transnationaal) netwerk, dat te hulp kan schieten bij het zoeken van werk, onevenredig hard door de economische neergang na 2001 getroffen zijn.

Arbeidsmarktparticipatie naar migratiemotief

Zoals te verwachten valt, hebben *arbeidsmigranten* direct na binnenkomst een relatief hoge arbeidsparticipatie⁵ (figuur 2). De werkzaamheidsgraad is voor mannen 80% en voor vrouwen 73%. Ter vergelijking: de werkzaamheidsgraad voor de totale Nederlandse bevolking in de leeftijdsgroep van 25 tot en met 55 jaar is voor mannen en vrouwen respectievelijk 79% en 62%. *Gezinsvormers* participeren vanaf hun tweede jaar in Nederland eveneens in redelijke mate op de arbeidsmarkt. De *asielmigranten* blijven daar echter ver bij achter.

Onder de gezinsmigranten vindt een sterke toename plaats van het aandeel werkenden in het tweede verblijfsjaar; daarna stabiliseert de werkzaamheidsgraad zich. Het aandeel mannelijke gezinsvormers met een baan is vanaf het tweede jaar na hun aankomst in Nederland nog maar een paar procenten lager dan dat van mannelijke arbeidsmigranten. Vanaf het vierde jaar is het aantal werkenden onder mannelijke arbeidsmigranten en gezinsvormers nagenoeg gelijk. Bij vrouwelijke gezinsvormers ligt dit anders. Zij zijn minder vaak werkzaam dan vrouwelijke arbeidsmigranten.

De positie van gezinsherenigers is gezien hun lagere aandeel werkenden relatief ongunstiger in vergelijking met die van gezinsvormers. Dit is wellicht voor een deel te verklaren door het gegeven dat gezinsherenigers vaak migranten zijn die een eerdere arbeidsmigrant volgen. Indien er binnen gezinnen een strikte arbeid-zorgverdeling is afgesproken, is in het geval van de gezinshereniger meestal al uitgemakt wie van de partners de kostwinner zal zijn. Het lijkt voor de hand te liggen dat dit vaak degene zal zijn die al in Nederland is gevestigd. In het geval van gezinsvormers valt dit vaak nog te bezien. Daar komt nog bij dat bij gezinshereniging in tegenstel-

ling tot bij gezinsvorming vaak kinderen betrokken zijn. We mogen aannemen dat beide partners relatief vaker werkzaam zijn in een gezin zonder (minderjarige) kinderen dan in een gezin waarin ook een zorgtaak voor kinderen moet worden uitgevoerd.

De werkzaamheidsgraad van personen met een onbekend migratiemotief is redelijk groot. Deze groep bestaat voor een groot deel uit Antillianen. Antillianen hebben een Nederlands paspoort en kunnen daarom onbelemmerd en zonder dat van hen een migratiemotief wordt geregistreerd naar Nederland migreren. Dit is dan ook de reden waarom het aandeel werkenden bij migratiemotief 'onbekend' in figuur 2 min of meer correspondeert met het aandeel werkenden bij herkomstgroepering 'Antillianen' in figuur 1.

Determinanten van het verwerven van betaalde arbeid

Zoals reeds vermeld, worden in de Integratiekaart ook multivariate analyses uitgevoerd waarin geprobeerd wordt na te gaan welke factoren de kans op het verwerven van een betaalde arbeidsbetrekking bepalen. Uit de analyses bleek dat voor de meeste immigranten, net zoals overigens voor de meeste andere personen, weinig mobiliteit tussen een werkende en een niet-werkende status te zien is. Wie werk heeft in jaar t-1 heeft waarschijnlijk ook werk in jaar t, en wie geen werk heeft, zal ook vaak geen werk hebben in het volgende jaar. Dit geldt voor vrouwelijke immigranten overigens nog sterker dan voor hun mannelijke tegenhangers.

Surinaamse, Antilliaanse en Marokkaanse mannen hebben relatief vaak een baan. De herkomstgroepen waartoe veel vluchtelingen behoren, blijven hier ver bij achter, terwijl Turken en Chinezen een middenpositie innemen. Dit beeld blijft overeind als we corrigeren voor een aantal sociaal-demografische achtergrondvariabelen,⁶ zij het dat Afghanen opschuiven naar de middenmoot, Marokkanen hier enigszins naar terugzakken en de 'overall'-verschillen afnemen. Bij vrouwen vallen de zeer lage kansen op werk voor Afghanen, Irakezen en Somaliërs erg op. Vrouwen uit deze groepen zijn beduidend minder vaak werkzaam dan mannen uit deze groepen.

De resultaten van de multivariate analyses tonen aan dat migranten, die een paar jaar voordat de hoogconjunctuur ten einde liep naar Nederland kwamen, relatief vaker werk gevonden hadden dan de personen uit de immigratiecohorten 2001 en 2002. Toch moeten we hier een slag om de arm houden aangezien selectieve emigratie en zelfs selectieve immigratie⁷ hier een interveniërende rol kunnen spelen.

Verder blijkt uit de analyses dat de economische integratie van recente nieuwkomers in Nederland samenhangt met hun sociaal-culturele integratie. Een gemengd huwelijk met een autochtone Nederlander of Nederlandse heeft namelijk een positieve invloed op het hebben van werk, terwijl het aandeel niet-westerse allochtonen in de woonbuurt van de nieuwkomers hier een negatieve invloed op heeft.

Roel Jennissen
WODC
Ko Oudhof
CBS

Noten

1. Het volledige rapport kan u vinden op deze website: http://www.wodc.nl/onderzoeken/vervolg_integratiekaart_2006_1512_.asp?soort=publicatie&tab=pub
2. Met immigratiecohort 1999 worden personen bedoeld die tussen september 1998 en september 1999 in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) zijn ingeschreven.

3. Onder Antillianen verstaan we hier en in de rest van dit artikel migranten met als herkomstland de Nederlandse Antillen of Aruba.
4. Voor 1 juni 2000 was dit nog één jaar.
5. Toch valt dit percentage tegen gelet op het specifieke migratiemotief. Een belangrijke oorzaak van dit tegenvallende percentage zou kunnen zijn dat gezinsleden die mee emigreren met een arbeidsmigrant ook in sommige gevallen als arbeidsmigrant worden geregistreerd.
6. De sociaal-demografische achtergrondvariabelen waarvoor gecorrigeerd is zijn: verblijfsduur, leeftijd bij immigratie, migratiemotief, jaar van immigratie, burgerlijke staat, het al dan niet hebben van minderjarige kinderen en het aandeel niet-westerse allochtonen in de woonbuurt. Helaas hebben we niet de beschikking over het opleidingsniveau van de migranten. Dit is zeer waarschijnlijk een belangrijke determinant van hun kans op betaalde arbeid. Toch moet het belang van het uiteindelijk behaald opleidingsniveau ook weer niet overschat worden. Zo is het opleidingsniveau van migranten uit de grote vier 'klassieke' herkomstlanden vrij laag en zitten hier weinig positieve uitschieters tussen. Onder de migranten uit de landen waar relatief veel vluchtelingen vandaan komen bevinden zich wel relatief veel hogeropgeleiden. Deze hogeropgeleiden hebben echter vaak de grootste moeite om hun in het land van herkomst verworven onderwijsdiploma's op de Nederlandse arbeidsmarkt te verzilveren.
7. Zo zou het bijvoorbeeld kunnen zijn dat ten tijde van de hoogconjunctuur gemiddeld hoger of juist lager opgeleide mensen naar Nederland kwamen.